

Individ- och familjenämnden i Umeå kommun får kritik för handläggningen vid verkställigheten av en domstols beslut om umgängesstöd

Bakgrund

AA och BB har tre barn tillsammans. I november 2014 väckte AA talan om vårdnad och barnens boende vid Umeå tingsrätt.

Efter en överenskommelse mellan AA och BB beslutade tingsrätten den 7 januari 2015 interimistiskt att barnen skulle ha rätt till umgänge med AA varannan lördag mellan kl. 12 och 16 i den umgängeslokal som socialtjänsten tillhandahöll.

Den 18 april 2016 fattade tingsrätten ett nytt interimistiskt beslut i umgängesfrågan. Enligt det beslutet skulle barnen ha rätt till umgänge med AA i den umgängeslokal som tillhandahölls av socialtjänsten. Umgänget skulle ske vid tre tillfällen. Tingsrätten gav i samma beslut uppdrag åt familjerätten att meddela tingsrätten hur umgänget hade fungerat mellan AA och barnen.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade AA, genom advokaten CC, på socialtjänsten i Umeå kommun. Hon uppgav bl.a. följande: Socialtjänsten vägrade att verkställa eller åtminstone försvårade och fördröjde verkställigheten av domstolens båda interimistiska beslut om umgängesstöd. Socialtjänsten brast även i sin objektivitet vid handläggningen, bl.a. genom att man i en skrivelse till tingsrätten den 20 april 2015 refererade till AA som "en förövare".

Utredning

JO begärde att Individ- och familjenämnden i Umeå kommun skulle yttra sig över det som advokaten CC hade anfört i anmälan till JO.

I ett remissvar anförde nämnden bl.a. följande:

Familjerättens bedömningar i ärendet

Socialnämnden har alltid ett ansvar att verka för att barnets bästa kommer i främsta rummet. Nämnden har även en skyldighet att agera om umgänget enligt nämndens bedömning bör avbrytas till exempel för att barnet mår dåligt eller riskerar att fara illa om umgänget fortsätter. I utredning enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen daterad 2015-03-04 har barnen berättat om situationer av våld i hemmet och de har även berättat att AA brukar slå dem. I kontakter med Barnahus har det bedömts att barnen var i behov av krisstöd via BUP och på grund av detta bedömde enhetschef på familjerätten att umgängets start skulle skjutas upp för att barnen först skulle få sitt stöd på BUP. Samtalen var planerade under mars men tyvärr så kom inte samtalen igång utan sköts fram till slutet av april vilket innebar att den planerade starten av umgänge också blev senare, detta redovisades till tingsrätten. I maj 2016 har det inkommit ännu en bedömning av flickorna där det framgår att flickorna har diagnostiserats med PTSD (posttraumatisk stressyndrom). Detta bedöms vara orsakat av de skrämmande upplevelser flickorna har utsatts för av sin pappa under tiden de levde tillsammans.

Socialnämnden har till uppgift att oberoende av polisutredningen och åklagarens bedömning bilda sig en uppfattning om barnets behov av insatser för skydd eller stöd. I detta fall har barnen uppgett att pappa AA är den som utsatt dem för våld och är därmed den som de uppger som förövare. Även om åklagare lagt ner förundersökning för att brott inte kan styrkas betyder inte det att det som barnen berättar inte har hänt. Barnen har tydligt och till flera myndighetspersoner uttryckt att de är rädda för och inte vill träffa sin pappa. Familjerätten ska verka för att umgänget blir så säkert och tryggt som möjligt för barnen och ärendet har handlagts utifrån ett barnperspektiv.

Redogörelse för individ- och familjenämndens handläggning

Familjerätten får 2014-11-28 uppdrag från tingsrätten att avge ett yttrande enligt 6 kap. 20 § 2 st föräldrabalken i mål T 2745-14 senast den 30 december. Familjerättssekreterare DD utför denna upplysning. 2015-02-05 inkommer dom i målet där det framgår att barnen har rätt till umgänge med pappa AA varannan lördag mellan kl. 12-16 i umgängesstödslokalen efter att erforderlig inskolning har genomförts.

2015-02-11 fördelas ärendet om att verkställa umgänge i umgängesstödslokalen. Mamma BB kallas till ett möte 2015-02-27 där hon får information om umgängesstöd. BB berättar att barnen varit utsatta för våld av AA och att de har kontakt med BUP och socialsekreterare vid socialtjänstens utredningsenhet. 2015-03-07 är BB på information i umgängesstödslokalen. Planeringen görs och umgängen ska ske på jämna veckor. 2015-03-12 har ansvarig familjerättssekreterare samtal med den socialsekreterare som har utrett barnen. Socialsekreteraren har varit på en träff tillsammans med BUP där de sagt att traumasamtalen ska komma igång i slutet av mars. 2015-03-18 kommer AA på ett informationsmöte om umgängesstöd. AA får information om att umgänget kommer att börja efter traumabehandlingen.

2015-04-20 utgår ett brev till tingsrätten med information om att socialtjänsten har genomfört en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL utifrån den oro som fanns kring barnens hemförhållanden, då BB uppgav att hon och barnen utsatts för psykisk och fysisk misshandel av AA. Barnen har i utredningen berättat om situationer av våld och i kontakter med Barnahus har barnen bedömts vara i behov av krisstöd via BUP. Detta krisstöd skulle inledas i slutet av april. Familjerättens bedömning var att det inte var lämpligt att påbörja ett umgänge mellan barnen och deras pappa före krissamtalen var avslutade eftersom umgänge med en förövare under tiden som barnen får krisstöd kan motverka krissamtalens syfte och mening. Inskolning i umgängesstödslokalen bedömdes därför kunna påbörjas tidigast i juni men eftersom umgängesstödslokalen är stängd i juli månad var det inte realistiskt att påbörja ett umgänge före sommaren. Planeringen var därför att påbörja inskolning av barnen i umgängesstödslokalen i augusti.

2015-07-06 inkommer mail från AA:s ombud där det framgår att AA:s personliga omständigheter förändrats på så sätt att han inte längre kan precisera ett umgängesyrkande. Ett umgängesyrkande måste ha förutsättningar för ett genomförande. AA har fått besked att han har möjlighet att få arbete i Stockholm. Han kommer därför att flytta till Stockholm vid månadskiftet augusti/september 2015. Hans möjligheter att åka till Umeå är oklara. Således frånfaller AA det umgängesyrkande som han tidigare har preciserat. Frågan är därmed vad som numera är tvistigt i målet. Om detta inte kan klarläggas skriftligen bör fortsatt muntlig förberedelse hållas innan månadskiftet augusti/september 2015 då AA därefter bor i Stockholm och under en tid kommer att ha svårt att kunna få ledigt för resor till Umeå.

2015-07-14 inkommer bedömning från BUP att barn som genomgår behandling för traumatiska upplevelser inte samtidigt bör ha något umgänge med den potentiellt misstänkte förövaren, i detta fall barnens far, en person som de själva uttryckt rädsla för.

Utifrån att AA dragit tillbaka sina yrkanden blir det ej aktuellt att planera något umgänge med start i augusti.

Inkommer protokoll från tingsrätten 2015-10-19 där det framgår att parterna ska avvakta den traumabehandling som EE och FF genomgår hos BUP. Tingsrätten åtar sig att ta kontakt med BUP för att ta reda på hur de kommer att redovisa resultatet från traumabehandlingen. När resultatet kommit ska tingsrätten kalla till en ny fortsatt muntlig förberedelse. Under hösten 2015 har familjerätten inget uppdrag från tingsrätten att verkställa något umgänge.

2016-01-13 inkommer dokument från BUP. BUP bedömer att ett beslut kring vårdnad och umgänge, behöver bli klart innan fortsatt behandlingskontakt på BUP fullt ut kan planeras. Fullföljande av traumabehandling med flickorna är möjlig först när tillvaron runt dem är stabilare och förutsätter att de inte har umgänge med en förälder de känner sig rädda för. En bearbetning av det flickorna har upplevt som skrämmande, kommer innebära att de sannolikt kommer att må sämre under en period vilket i sig förutsätter att de har vuxna runt omkring sig som kan ta hand om deras reaktioner. Båda föräldrarna uppfattas i nuläget upptagna av det som har varit och är dem emellan. För en bearbetande kontakt krävs att flickorna vet hur deras tillvaro avseende boende, vårdnad och umgänge, ser ut och kommer att se ut, en ansevärd tid framöver, innan dess är det inte etiskt försvarbart eller möjligt, att jobba för att de ska släppa sina försvar, de försvar som hjälpt dem att hittills hantera svåra livshändelser. Behandlingen kan inte heller vara styrd av att flickorna ska uttrycka om och om igen, hur de ställer sig till umgänge med deras pappa. Det har flickorna redan gjort.

I väntan på rättens beslut eller vid umgänge med sin pappa kan flickorna erbjudas en stödjande men inte bearbetande kontakt. Den sammanfattande bedömningen är gjord tillsammans med teamets överläkare.

2016-04-25 inkommer beslut från tingsrätten att barnen har rätt till umgänge med sin far AA i den umgängeslokal som tillhandahålls av socialtjänsten i Umeå. Umgänget ska ske vid tre tillfällen och därefter ska familjerätten meddela tingsrätten hur umgänget har fungerat.

2016-05-04 fördelas ärendet till socialsekreterare GG som tar beslut om att särskild utsedd person ska medverka vid umgänge. BB kallas till möte för planering 2015-05-20. BB lämnar återbud till detta möte på grund av magsjuka.

2016-05-06 ringer BB och berättar att FF har varit på BUP och BUP kommer att skriva ett nytt intyg angående att barnen är rädda för sin pappa. BB berättar vidare att barnen är så hämmade att de inte har kunnat få sin individuella behandling då det hela tiden framkommer nya saker. BB berättar att AA har slutat gå på föräldrasamtalen på BUP.

2016-06-01 ringer BB:s advokat HH som uppger att hon haft samtal med rådmann JJ på tingsrätten som uttryckt att det måste till ett umgänge nu och om inte familjerätten kan ordna det så kan väl BB vara med vid umgänget. Det kan inte

avvakta till augusti. Om BB inte samverkar till ett umgänge nu kommer det att betraktas som umgängessabotage. Socialsekreterare informerar HH att hon kommer att träffa BB imorgon för att göra en ny planering för umgänget även om det inte kommer att kunna göras en ordentlig inskolning i lokalen för barnen. HH berättar att hon har pratat med JJ och läst upp vad BUP har skrivit men han tar inte någon hänsyn till BUP:s bedömning att det är direkt olämpligt med ett umgänge med AA.

2016-06-02 har socialsekreterare en planerande träff med BB 2016-06-03 träffar socialsekreterare barnen för att informera om umgänget. Vid hembesöket grät barnen och sa att de inte ville träffa pappa. Samma dag görs en planering tillsammans med BB kring inskolning i lokalen den 4 juni och umgänge den 11 juni. BB är orolig för hur barnen ska ta det här eftersom de tydligt har uttryckt till både BUP och socialtjänst att de inte vill träffa sin pappa. Kommer överens om att ut ska informera barnen om detta vid ett möte imorgon.

Socialsekreterare ringer AA och informerar honom om att det kommer att bli ett umgänge den 11 juni. Skickar även information till honom via mail.

2016-06-11 är första umgängestillfället

2016-08-13 är det andra umgängestillfället.

Nästa umgänge är planerat 2016-08-27

Advokaten CC kommenterade remissvaret.

JO hämtade in tingsrättens dagboksblad och dom den 11 november 2016 i mål nr T 2745-14. JO hämtade även in vissa handlingar från förvaltningen.

I en anteckning på tingsrättens dagboksblad den 20 maj 2015 har tingsrätten antecknat följande:

GG, soc sekr, kontaktar undertecknad maa att jag tidigare under dagen har sökt henne. Hon uppger att soc inte kommer att medverka till något skyddat umgänge innan besked kommer från BUP om hur samtal där avslöpt. Hon uppger i det sammanhanget att utredare på BUP inte tagit ställning till om det är lämpligt att skyddat umgänge sker. Beslutet att inte medverka till umgänge innan samtalen på BUP är klara har tagits av enhetschefen på familjerätten. Skyddat umgänge kan enligt GG komma igång i aug. 2015.

Bedömning

Rättslig reglering

Ett barn ska ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Barnets föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med så långt som möjligt tillgodoses. Om föräldrarna inte kan komma överens i frågan om umgänge kan en förälder som vill umgås med sitt barn väcka talan om det vid domstol. Domstolen ska då besluta om umgänge (6 kap. 15 § föräldrabalken, FB).

När rätten beslutar om umgänge får rätten, om barnet har behov av det, besluta att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget

(umgängesstöd). Ett beslut om umgängesstöd ska gälla för en viss tid. Innan ett beslut om umgängesstöd meddelas ska rätten hämta in ett yttrande från socialnämnden. I det yttrande som rätten ska inhämta från socialnämnden ska nämnden ange om det tilltänkta umgänget är praktiskt genomförbart. Nämnden ska i det sammanhanget inte ange sin inställning om huruvida umgänget är lämpligt. Domstolen är inte heller bunden av det som nämnden anför i sitt svar på rättens förfrågan (prop. 2009/10:192 s. 30). Rättens beslut om umgängesstöd medför en skyldighet för nämnden att verkställa beslutet. Det är alltså domstolen som bestämmer om umgänge ska ske med umgängesstöd. Barnets bästa ska vara avgörande vid domstolens prövning (6 kap. 2 a § FB).

Genom regleringen i FB har lagstiftaren skapat en tydlig ansvarsfördelning, dvs. domstolen beslutar om umgänge med umgängesstöd och socialnämnden verkställer domstolens beslut. Nämnden ska alltså inte vid verkställigheten göra en egen bedömning av det beslutade umgängets lämplighet (se bl.a. prop. 2009/10:192 s. 14 och JO 2013/14 s. 430, dnr 3946-2011). Detta gäller oavsett om det är fråga om ett tillfälligt eller ett slutligt avgörande i saken.

Om det efter domstolens beslut om umgänge inträffar nya omständigheter som motiverar en omprövning av beslutet finns det en särskild ordning för hur det ska gå till. I första hand är det upp till en förälder att hos domstolen begära en ändring av beslutet.

Nämndens handläggning vid verkställigheten av tingsrättens beslut om umgänge

Under handläggningen av tvistemålet vid Umeå tingsrätt fattade tingsrätten två tillfälliga beslut om att barnen skulle ha rätt till visst umgänge med AA. Tingsrättens båda interimistiska beslut innehåller en anvisning om att faderns umgänge med barnen skulle utövas i socialnämndens ”umgängeslokal”. Nämnden verkar ha betraktat besluten som att tingsrätten hade beslutat om umgängesstöd. Genom det som har kommit fram i ärendet framstår det även som uppenbart att det var tingsrättens avsikt att förordna om umgängesstöd. Jag utgår därför i det följande från att tingsrättens beslut avsåg sådant stöd.

När det gäller tingsrättens interimistiska beslut i januari 2015 har nämnden uppgett att enhetschefen på familjerätten bedömde att man skulle avvakta med umgänget för att barnen först skulle få samtalsstöd genom BUP med anledning av deras uppgifter om våld från AA:s sida. Stödet från BUP dröjde. Av en anteckning på tingsrättens dagboksblad framgår att en socialsekreterare i maj 2015 uppgav att umgänget kunde komma igång först i augusti 2015. I juli 2015 meddelade AA:s ombud att AA skulle flytta till en annan stad och att han tills vidare inte önskade utöva det beslutade umgänget. Under hösten 2015 hade socialnämnden inte något uppdrag från tingsrätten om att verkställa något beslut om umgänge. Det innebär alltså att något umgänge inte kom till stånd med anledning av tingsrättens beslut i januari 2015.

Efter tingsrättens interimistiska beslut i april 2016 dröjde det nästan två månader innan det första umgängestillfället kunde äga rum. Enligt redogörelsen i remissvaret skedde detta först efter att moderns ombud hade informerat socialtjänsten om att tingsrätten hade uppgett att umgänget inte kunde avvaktas längre.

Som jag ovan har redogjort för ska nämnden utgå från att umgänge ska ske i den utsträckning och på det sätt som domstolen har beslutat, och att domstolens beslut överensstämmer med barnets bästa. Det var alltså inte en uppgift för nämnden att ta ställning till om det beslutade umgänget var lämpligt, eller om umgänget skulle inledas först efter att barnens kontakter med BUP hade avslutats. Någon undantagssituation som motiverade nämnden att åsidosätta tingsrättens beslut var det enligt min mening inte fråga om.

Från det att tingsrätten fattade sitt beslut om umgänge i januari 2015 fram till dess att AA meddelade att han tills vidare frånföll sitt önskemål om umgänge gick det sex månader utan att något umgänge över huvud taget kom till stånd. Efter tingsrättens andra beslut tog det nästan två månader innan det första umgängestillfället kunde ske. Det är uppenbart att nämndens handläggning påverkades av nämndens uppfattning om huruvida det umgänge som domstolen hade beslutat om var lämpligt. Efter tingsrättens båda beslut borde nämnden utan dröjsmål ha vidtagit åtgärder för att umgänget skulle kunna påbörjas. Det gjorde inte nämnden. Nämnden ska kritiseras för de bristerna i handläggningen.

Skrivelsen till tingsrätten den 20 april 2015

Med anledning av tingsrättens beslut om umgänge i januari 2015 skickade enhetschefen för familjerätten och en familjerättssocionom en skrivelse till tingsrätten den 20 april 2015. I skrivelsen anförde familjerätten bl.a. följande:

Familjerättens bedömning är att det inte är lämpligt att påbörja ett umgänge mellan barnen och deras pappa före krissamtalen är avslutade eftersom umgänge med en förövare under tiden som barnen får krisstöd kan motverka krissamtalens syfte och mening.

En tjänsteman inom socialtjänsten bör undvika att använda ord som kan ge uppfattningen att tjänstemannen har tagit ställning till ett påstående eller har en förutfattad mening i en fråga. Om ett sådant ordval ändå används bör tjänstemannen tydligt redovisa vad han eller hon grundar sitt ställningstagande på. När en tjänsteman återger något som en annan person har uppgett bör detta tydligt framgå och återges med samma ord som t.ex. ett barn har använt.

En uppgift som innebär att en person utpekade som en förövare är för den utpekade personen naturligtvis känslig. Innan en domstol har dömt någon för brott bör tjänstemän inom socialtjänsten vara försiktiga med att använda uttrycket. I detta fall var AA inte dömd för något brott mot barnen. De inblandade hade lämnat olika versioner av händelseförloppet. Jag är därför kritisk till ordvalet i skrivelsen.

Övrigt

Det som advokaten CC har anfört i övrigt ger inte anledning till någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.